

A Spillenberg család festőművészei a barokk korban

A festőművészek a XVII. századi társadalmak megbecsült, köztisztelőben álló rétegéhez tartoztak. Kiemelő megszólításuk – „*a gazdag művészetű*” – is jelzi ezt. Az alábbiakban egy olyan vesztfáliai eredetű képíró családot ismertetünk, amely négy magyarországi művészt is adott, akik egyike európai ismertséget is szerzett.

A Magyar Nemzeti Galériának a Reneszánsz Év keretében zajló programsorozata negyedik tárlatán tavaly nyáron ez utóbbi művész: ifjabb *Spillenberg* János *Jupiter és Asterie* című, 1663 körül festett műve is látható volt. Kis méretét (28,5 x 23,5 cm) tekintve ez a festmény egyedülálló volt a művész pályáján. Ötletes a szerkesztése hangulatában a *Pan és Syrinx* címet viselő másik művét is felidézte (a lendületes ecsetkezeléssel létrehozott képtér, az alakok aránya és az erdei jelenet hangulati jellege okán).

Spillenberg Sámuel képíró

Spillenberg Sámuel (1573-1654) lőcsei orvosdoktor és annak első felesége, az iglói *Dirner* Judit fia volt. Születésének időpontjáról nem maradt fenn adat. 1636-tól Kassán tevékenykedett, ahol 1646-ban már kiváló képíróként említették. Táblaképeket, epitáfiumokat, ravatalképeket és címereket is festett. Kassa közéletének is kiemelkedő szereplője volt. Közreműködött a városi közigazgatásban (adószétosztó és behajtó tiszt volt), de egyházfiként, kurátorként, a Szent Erzsébet-egyház gondnokaként is dolgozott. 1661. december 15-én Kassa városa a nádor kérésére – öt másik polgárral együtt – *Spillenberget*, mint a magisztrátus egyik legjelentősebb tagját küldte a *Montecuccolival* való tárgyalásra. 1669-ben köztisztelőben álló személységgként halt meg. *Kromer* Annától két lánya és egy fia született. Első, ismeretlen nevű leánya 1649-ben, Judit 1653-ban, *Zsigmond* János pedig 1663-ban jött a világra.

Idősebb Spillenberg János festőművész

Idősebb *Spillenberg* János festőművész Szepesolasziban (Wallendorf) született 1594-ben. 1619 júniusában vette feleségül *Kurtzweil* Esztert (1604-1652), *Kurtzweil* Kristóf (1580-1614) kassai festőművész leányát. 1621 februárjában elnyerte a polgárjogot.

1622-től haláláig Kassán tevékenykedett. Főként címereket és epitáfiumokat festett. Többször alkotott *Bethlen* Gábor számára is. 1625-ben például a fejedelem megrendelésére Kassán és gyulafehérvári palotában készített képeket. A fejedelem és *Brandenburgi* Katalin Kassán tartott, 1626. márciusi lakodalma al-

kalmából a kassai királyi ház és a városháza festésére kapott megbízást. A 2500 vendég között a legjelentősebb európai (német-római, bajor, spanyol, török) uralkodóházak képviselői is jelen voltak, a házasság ugyanis a nyugati protestánsokkal létrehozott Habsburg-ellenes liga kialakítását eredményezte a három részre szakadt ország egyesítése érdekében.

Spillenberg művészi igényessége a magánéletben is jellemezte: kassai lakóházát például itáliai késő reneszánsz stílusban építtette át. Különböző vállalkozásokba fogott. 1631-ben hámort vett Kassa közelében; a Csermely-völgyben pedig a megépített salétrommalmát átalakította, majd 1640-ben papírmalmot létesített s működtetett benne. Papírmalma a korai magyarországi sikeres vállalkozások egyik előfutára volt (még 1896-ban is üzemelt).

1638-ban készítette el *Spillenberg* Sámuel lőcsei orvos (*Spillenger* Sámuel képíró édesapja) olaj-vászon portréját, amelyen feltüntette a születési évét és az 1615. október 20-án Prágában kapott nemesi címet is. Ez a festmény is látható volt a Nemzeti Galéria említett kiállításán.

1640-ben ő volt Kassán a templom gondnoka. Tíz évvel később tagja volt annak a küldöttségnek, amely Eperjesen az evangélikus vallás ügyében járult *Pálffy* János nádor elé. 1652-ben halt meg. Fia, ifjabb *Spillenberg* János festő és műkereskedő életéről már több adat áll rendelkezésre.

Ifjabb Spillenberg János udvari festőművész

Ifjabb *Spillenberg* János 1628-ban a már ismert festőcsalád sarjaként született Kassán. Serdülőkorában atyja vezette be a művészet titkaiba. Ifjúként sokat tartózkodott nagybátyja, *Spillenberg* Sámuel orvos lőcsei házában. Valószínűleg ekkoriban festhette meg unokatestvére, *Spillenberg* Dávid (1627-1684) orvosdoktor portréját is, amely jelenleg a Semmelweis Orvostörténeti Múzeum gyűjteményében található.

A pomerániai *Stolpenben*, a másik nagybátyjánál, a gölnicbányai születésű *Spillenberg* Márton iskolaigazgatónál is élt egy ideig.

1660-ban Velencében járt: erről a *De Ligne* herceg képtárának egyik tusráján olvasható felirat tanúskodott („J. Spilenberg Hung. fe. Venet. 1660.”). Ezen a képen egy ember a térdeire könyökölve mély gondolatokba merül, és egy festett angyalra néz. Mintha csak *Auguste Rodin* Gondolkodójának lenne ihlető tusrája. Münchenben, Augsburgban és Regensburgban is alkotott. 1664. július 11-én Regensburgban vette

feleségül Anna Maria *Lidl* (Melchior *Lidl* augsburgi aranyműves és Veronica *Hopfer* leányát).

1669. június 12-én I. *Lipót* császár megerősítette ifjabb *Spillenberget* János udvari festő nemességét, sőt birodalmi nemességet és osztrák örökbirokat is adományozott a számára címviseeléssel. 1670-ben Bécsbe költözött a családjával, ahol I. *Lipót* udvari festője lett. Az uralkodó arcképén túl számos oltárképet is alkotott. Kiváló művészi teljesítménye révén bejutott a bécsi főnemesi körökbe. Udvari festőként művészi és az anyagi felemelkedése egyaránt sikeresnek bizonyult: a császárváros közkedvelt művésze, művészeti szakértője lett. Ausztria, Dél-Németország és Meránia területén a kor legtekintélyesebb oltárfestőjének, az oltárképfestészet megújítójának számított. Legjelentősebb műve a bécsi *Stephanskirche* részére készített *Mária mennybemenetele* címet viselő főoltára. 1672-ben 1000 aranyat kapott az elkészítéséért.

Az udvar számos tagjától kapott megbízásokra festett mitológiai és bibliai történeteket. Ilyen képei találhatók Bécs, *Olmütz*, *Gottweig*, *Regensburg*, *Augsburg* és *Prága* térségének kastélyaiban, múzeumaiban, osztrák, dél-német és merániai templomokban is. Számos ottani apátság és templom számára festett ugyanis monumentális oltárképeket. Dekoratív táblaképei a barokk kor művészecénásainak, a *Liechtenstein* hercegeknek és a *Schönborn* grófoknak gyűjteményeit gazdagították.

Képeinek vonzereje a virtuóz, játékos ecsetvonalokban rejlik. Csodálatosan derűs, fantáziadús, szárnyaló hatású kompozíciói, gazdag színvilágot mutató mitológiai témájú festményei sajátos zsánert, stílust, hangulatot jelentettek a kor művészetében.

Magyar eredetét – mintegy fémjelzésként – használta a művein: az aláírás mellett a „*Hungarus*”, illetve „*Nobilis Hungarus*” megjegyzést is feltüntette.

Művészetét az elmúlt évszázadokban töretlenül nagyra tartották a szakértők. 1753-ban *Jean Deschamps* a *Vie des Peintres flamands, allemands et hollandais* címet viselő művében is elismeréssel írt az alkotásairól.

A Tudományos Gyűjtemény 1828-ban megjelent ismertető cikke, Európában sikeres magyar festőművészként mutatta be. A Magyar Nemzeti Múzeumban 1846. március 19-én a *Pyrker*-képtár ünnepélyes megnyitóján *Schedel (Toldy)* Ferenc mondott nyitóbeszédet. Ebben – a *Budapesti Híradó* az évi áprilisi számában közölte „*Vázolata*” szerint – a következő értékelés is elhangzott: „a festészet is megszülte a XVII. században nálunk embereit, de a háborús idők kiűzték őket a hazából. Így a németnevű, de magyar nemes *Spillenberget* János arcz- és történetfestő, Olasz- és Németországban űzte művészetét”.

2003 júliusában *Salzburgban*, a *Barokk Múzeumban* (*Barockmuseum*) jubileumi kiállítást rendeztek, amely *Spillenberget* csaknem teljes rajzmunkásságát bemutatta. *Ruth Baljühr*, berlini művészettörténész a festőművész életének és alkotásainak eddigi legteljesebb s leggazdagabb feldolgozását nyújtó könyve a kiállítással egy időben jelent meg. A könyvbemutatóra a tárlat megnyitásakor, komoly szakmai közönség előtt került sor. E salzburgi kiállítás és a megjelentett könyv átfogó képet adott a rajzművész *Spillenbergről*, akinek művészi teljesítménye a XVII. századi Európa egyik grafikus csúcspontját jelentette. Nemcsak a német barokkban addig példátlan felemelkedés jutott osztályrészéül, műkereskedőként is megelőzte a korát. Az értékes európai magángyűjtemények létrehozóinak előfutára lett.

1679 nyarán tragédia vetett véget dicső művészi pályájának. Családjával Bécsből – a török területekről elterjedt pestis elől – nejeinek rokonaihoz, *Augsburgba* szándékozott a menekülni, ám mire elindult, már megkapta a szörnyű betegséget. A Bécstől nem túl messze (*Passautól* keletre a *Duna* mentén) lévő bajorországi *Engelhartszell* vesztgáz-állomásának járványkórházában a feleségével együtt halt meg. Hat gyermek maradt utánuk (*János Melchior*, *Lipót*, *Anna Barbara*, *Anna Szibilla*, *Mária Erzsébet* és egy ismeretlen nevű túlélte őket).

Spillenberget János Melchior rézkarcoló, rajzművész

A kassai születésű *Spillenberget János Melchior* rézkarcoló, rajzművész édesatyja, ifjabb *Spillenberget János* *Lucretia halála* és a *Zsuzsanna a fürdőben* című festményeit is rézkarcba másolta. Napjainkban már csak nyolc önálló tájképkarca ismert (1. Görög templom romja egy lovassal; 2. Kör alakú épület romja négy pihenő alakkal; 3. Vendégfogadónak használt palota romja ivó alakokkal és lovasokkal; 4. Palota romja négy alakkal és egy kutyával; 5. Táj oszlopos emlékmű romjával, két pásztorral, birkákkal, kecskével; 6. Táj domborművel díszített rommal, három teherhordó lóval és egy lovassal; 7. Táj romokkal, egy lovas és egy gyalogos alakkal; 8. Táj rommal furulyázó pásztorral és nyájjal). Egyik ismert rajza *Würtzburgban*, az egyetem rajzgyűjteményében található. A művészettörténeti irodalom tud még két elveszett rézkarcáról, valamint arról is, hogy őt Itáliában érte a halál.

Dr. Diószegi György Antal
Diószegi Krisztina